

DOMINIK KACPER PŁAZA

Museum of Archaeology and Ethnography in Łódź

dominik.plaza@maie.lodz.pl

ORCID 0000-0001-6223-2307

PROFESSOR STEFAN KAROL KOZŁOWSKI – AN EXCEPTIONAL REVIEWER

ABSTRACT

When the author was preparing his doctoral dissertation entitled *Mesolithic in Kuyavia*, Professor Stefan Karol Kozłowski became one of the reviewers. The circumstances under which he became the reviewer, as well as the review itself, appear to be quite extraordinary. Numerous encounters with the Professor in the course

of writing the doctoral dissertation, during the public defence, and between 2015 and 2018 were all unique as well. The conciseness and succinct character of the review make it justified to see Professor Stefan Kozłowski as an exceptional reviewer.

Keywords: Stefan Kozłowski, doctoral dissertation, Mesolithic, Kuyavia, review

My first indirect meeting with Prof. Stefan Karol Kozłowski took place back in the 20th century, at the beginning of my studies when both Prof. Lucyna Domańska and Marcin Wąs, then a post-grad, recommended Prof. Kozłowski's books and articles as reading material for Stone Age classes. In order to prepare for the examinations in Palaeolithic and Mesolithic studies one was required to read several papers authored or co-authored by Prof. Stefan Karol Kozłowski.¹ In the following years, due to the didactic cycle, I did not return to Prof. Kozłowski's works and it was only after I chose the topic for my master's thesis – on the development of flint material technology from Site 4 in Jastrzębia Góra – that I would become a regular reader of books and articles by Prof. Kozłowski. At that time, I still did not anticipate that I would have the pleasure of meeting Prof. Kozłowski and that he would be the reviewer of my thesis. My first direct meeting with the Professor happened while I was still a student, at the conference *Chocolate Flint in Prehistory*, held in Orońsko in 2003.² Later, while still being a student, I had the pleasure of listening to speeches or his voices in discussions at several other conferences or academic meetings. They were always exceptional. The Professor would always come excellently prepared, spoke with gusto and was always keen to take part in discussions.

After I finished my studies and started working at the Museum of Archaeology and Ethnography in Łódź, the situation changed dramatically. Admittedly, like in previous years, I saw Professor at flint-related conferences, including several times at the workshops of the Flint-working Association SKAM, where he actively discussed. A significant change came in 2006 when a very interesting and large assemblage of Mesolithic flint relics was discovered at Site 20 in Redecz Krukowy.³ This site provided extremely rich Stone Age material and sparked significant interest. It was in this context that the idea of me writing a doctoral thesis on the Mesolithic in Kuyavia emerged during discussions within the Museum, with Ewa Niesiołowska and Piotr Papiernik. In the following seasons, more concentrations of Mesolithic material were discovered. Field-walking surveys and searches in museums or the Polish Archaeological Record database (AZP) showed that the picture of the Mesolithic in Kuyavia might have been different than previously thought. After finding the materials in 2010, thanks to the invaluable help of Ewa Niesiołowska, Professor Zofia Sulgostowska agreed to become my supervisor. We began the laborious work on subsequent chapters straight away. Shortly afterwards, around 2011, Prof. Kozłowski began visiting the Museum in Łódź. These visits were related to his growing interest in the subject of the "Ceramics Mesolithic" and

¹ Kozłowski 1967; 1969; 1971; 1972; 1980; 1989.

² Borkowski *et al.* 2007.

³ Papiernik, Płaza 2018.

the relations between hunter-gatherers and the earliest farmers. During his stays at the Łódź museum, until early 2012, Professor would meet with Ewa Niesiołowska and examine Neolithic and Mesolithic material from several sites, such as Sarnowo, Łykowe, Cieszanowice, Osjaków, or Redecz Krukowy. Each time, it was my duty to prepare the materials for Professor Kozłowski. As a result, I had an opportunity to discuss with him the flints he saw as well as other topics. Professor's visits intensified between the years 2015 and 2018 when he was preparing a book on hunter-farmer contacts together with Professor Marek Nowak.⁴ Each of these visits followed a similar pattern. The Professor would arrive in Łódź at around 10.30 am and show up at the museum at 11 am. We had about 3 to 4 hours to study the material, because between 3 and 4 pm Professor had a train back to Warsaw. We would usually leave the museum around 2.30 pm, so that we could "come round" to the Lavenda restaurant, near the Łódź Widzew railway station, at the time a departure points for trains heading to Warsaw. There, we would eat lunch and Professor Kozłowski would have a "small beer". During this time, we had the most interesting conversations about flints and the history of archaeology. Professor picturesquely presented his opinions on the Mesolithic, past excavations, or his perspective on Krukowski, Sawicki, and other people and topics.

To return to the opening statement about the exceptional reviewer, I must briefly describe how Prof. Kozłowski became involved in reviewing the doctoral thesis I was preparing. During one of his visits, in 2013, Professor asked directly if he was going to be my reviewer. Caught off guard, I tried to answer that this decision rested partly with my supervisor and the board of the Institute of Archaeology, but I would be honoured. Professor interrupted me, assuming a commanding tone, by saying that he would, indeed, be one of the reviewers! He went on to say that previously he did not review work on the Mesolithic by a certain PhD student and that he will not have it happen again! I was proud and happy but at the same time confused and concerned, not sure, how it would be to have such a reviewer – the famous Professor Stefan Karol Kozłowski. I was also anxious about my supervisor's reaction! After the Professor departed, I made a short phone call to the supervisor, Prof. Zofia Sulgostowska, said that she would talk to the Professor the next day. Soon, I received information that they had come to an agreement and the reviewers would be Prof. Stefan Karol Kozłowski and Prof. Michał Kobusiewicz.

After handing in the thesis,⁵ I did not wait very long for Professor Kozłowski's review. While writing it, the

Professor called me to ask about some details and suggest that I examine and include materials from the sites in Telążnia Leśna and Wistka Szlachecka,⁶ which were located outside my area of study in the Płock Basin. I received the review on 19 May 2015. Having nothing to compare it to, and despite being happy with its generally positive tone and the standard final statement that „Dominik Kacper Płaza, MA, had been admitted to the further stages of the doctoral dissertation process, I felt it was rather eccentric. The text began with a brief introduction describing my work and the minor shortcomings associated with not including the aforementioned sites in Wistka and Telążnia. Later, in paragraphs, Professor Kozłowski delivered a systematic review. In the first one, he classified the work *Mesolithic in Kujavia* as a regional study, mentioning my name in the same breath as Mesolithic luminaries: Hanna Więckowska, Zbigniew Bagniewski, Krzysztof Cyrek, Bolesław Ginter, and many others. In the second, he called the work a piece of "Mesolithic giga puzzle"! In the third point, he stated that the work followed the path set by previous foreign studies, mentioning Clark, Gramsch or Rimantiene! In the fourth, he stated that the sources were flawed and, therefore, in the fifth point he referred to the most important site of Redecz Krukowy, which had been at the core of my doctoral research. The points seven and eight identified a couple of errors to be corrected in the official publication. The Professor suggested a change in the dating of the materials from Smólsk, and Kolankowo, and pointed out materials from outside Kuyavia which I deliberately omitted. He had a valid point regarding not including the subject of Dęby type inserts. At this point, Prof. Kozłowski asked for a more thorough description of the contacts between hunters and farmers, which I delivered during the dissertation summary and subsequent stages of the public defence. Point nine dealt with the positive sides of the dissertation according to Prof. Kozłowski. He found the strengths related to technological, planigraphic, functional and spatial analyses and, among others, measurements of selected technological groups. In the final point 10 Professor wrote: "The shortcomings noted are not too great, however, and the author's effort and exemplary treatment of the material suffice to make the work valuable".

The public defence took place on 15 June 2015 at the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences in Warsaw (Fig. 1). The committee, of course, included Professor Kozłowski, who promptly asked a question about contacts between the Mesolithic hunters and the earliest farmers, as he suggested in the review. I also know that he participated

⁴ Kozłowski, Nowak 2019.

⁵ Płaza 2015.

⁶ Schild *et al.* 1975.



Fig. 1. Photography from the public defence of the doctoral dissertation of Dominik Kacper Płaza (Zdjęcie z publicznej obrony pracy doktorskiej Dominika Kacpra Płazy).

actively in the discussion commenting on the thesis. The defence ended well and everyone, led by my supervisor Prof. Zofia Sulgostowska, as well as reviewers, Prof. Stefan Kozłowski and Prof. Michał Kobusiewicz, went for refreshments at a nearby Italian restaurant. Since then, I have seen Professor Stefan Kozłowski a dozen times, and these meetings “with an exceptional reviewer” have always been friendly and pleasant. The Professor would often remind me to take his comments into account in the doctoral dissertation I am preparing for publication. I promise to fulfil his request!

Profesor Stefan Karol Kozłowski – wyjątkowy recenzent

Moje pierwsze, niebezpośrednie spotkanie z prof. Stefanem Karolem Kozłowskim miało miejsce w 1999 roku na początku studiów, kiedy zarówno prof. Lucyna Domańska, jak i mgr Marcin Wąs polecali książki prof. Kozłowskiego jako lektury na zajęcia z epoki kamienia. Przygotowując się do egzaminów z paleolitu i mezolitu należało zapoznać się z kilkoma książkami autorstwa lub współautorstwa prof. Stefana Karola Kozłowskiego. W kolejnych latach w związku z cyklem dydaktycznym nie wracałem do prac prof. Kozłowskiego i dopiero po wybraniu tematu pracy magisterskiej dotyczącej opracowania technologii materiałów krzemiennych ze stanowiska Jastrzębia Góra 4 już regularnie czytałem książki i artykuły Pana Profesora. W tamtym czasie wciąż nie przypuszczałem, że będę miał przyjemność spotkań z prof. Kozłowskim i tego, że będzie recenzentem mojej pracy doktorskiej. Pierwsze bezpośrednie spotkanie z prof. Kozłowskim miało miejsce jeszcze w czasie studiów na konferencji *Krzemień Czekoladowy w Pradziejach*, która odbyła się w Orońsku w 2003 roku. W kolejnych latach,

przy okazji kilku innych konferencji czy spotkań naukowych, miałem przyjemność słuchać Jego wystąpień lub głosów w dyskusji. Były zawsze wyjątkowe. Pan Profesor był zawsze znakomicie przygotowany, opowiadał ze swadą i zawsze chętnie brał udział w dyskusji.

Po zakończeniu studiów i rozpoczęciu pracy w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi sytuacja diametralnie się zmieniła. Co prawda Pana Profesora, podobnie do lat poprzednich, widywałem na konferencjach krzemieniarskich, w tym m.in. kilka razy na SKAM-ie, gdzie aktywnie dyskutował, ale istotną zmianę przyniosły odkrycia z 2006 roku bardzo ciekawych i licznych mezolitycznych materiałów krzemienych na stanowisku 20 w miejscowości Redecz Krukowy. Stanowisko to dostarczyło niezwykle bogatych materiałów z epoki kamienia i wzbudzało zainteresowanie. W dyskusjach wewnętrznie muzealnych z Panią Ewą Niesiołowską i Piotrem Papiernikiem pojawił się pomysł napisania przeze mnie pracy doktorskiej dotyczącej mezolitu na Kujawach. W kolejnych sezonach odkrywano były dalsze koncentracje materiałów mezolitycznych, a kwerendy w muzeach oraz w bazie AZP pokazały, że obraz mezolitu na Kujawach nie musi być taki, jak dotychczas sądzono. Po znalezieniu w 2010 roku, dzięki nieoszacowanej pomocy Pani Ewy Niesiołowskiej oraz promotorki Pani prof. Zofii Sulgostowskiej przystąpiliśmy do żmudnej pracy nad kolejnymi rozdziałami. Niedługo potem, czyli około 2011 roku, w łódzkim muzeum zaczął pojawiać się Pan prof. Kozłowski. Związane było to z jego rosnącym zainteresowaniem tematem „mezolitu ceramicznego” i kontaktów łowców oraz zbieraczy z najstarszymi rolnikami. Podczas wizyt w łódzkim muzeum Profesor spotykał się do początków 2012 roku z Panią Ewą Niesiołowską i oglądał materiały neolityczne i mezolityczne z kilku stanowisk np.: Sarnowa, Łykowego, Cieszanowic, Osjakowa czy

Redcza Krukowego. Za każdym razem to na mnie spadała przyjemność przygotowywania materiałów dla prof. Kozłowskiego. Dzięki temu miałem możliwość rozmawiania z nim o oglądanych krzemieniach, jak i o innych tematach. Intensyfikacja wizyt Pana Profesora nastąpiła w latach 2015–2018, kiedy przygotowywał książkę o kontaktach łowców z rolnikami wspólnie z prof. Markiem Nowakiem. Każda z tych wizyt przebiegała w podobny sposób. Profesor około 10.30 przyjeżdżał do Łodzi i o 11.00 pojawiał się w Muzeum. Mieliśmy mniej więcej 3–4 godziny oglądania materiału, gdyż między 15.00 a 16.00 Pan Profesor miał pociąg powrotny do Warszawy. Najczęściej ruszaliśmy z Muzeum około 14.30, tak by „wpaść” na kilkanaście minut do restauracji Lavenda w łódzkiej dzielnicy Widzew. Zjadaliśmy lunch, a prof. Kozłowski konsumował „małe piwko”. W tym czasie odbywały się najciekawsze rozmowy o krzemieniach i historii archeologii. Profesor barwnie opowiadał o prowadzonych przez siebie wykopaliskach, o swoim spojrzeniu na Krukowskiego, Sawickiego i innych osobach i tematach.

Przechodząc do tytułowego stwierdzenia o wyjątkowym recenzencie, muszę krótko opisać, w jaki sposób prof. Kozłowski stał się recenzentem przygotowywanej pracy doktorskiej. Podczas jednego z pobytów w 2013 roku Pan Profesor zapytał wprost, czy to on będzie recenzentem. W trakcie próby odpowiedzi, że to zapewne także decyzja promotora i rady, ale byłby to dla mnie zaszczyt, przerwał mi, przechodząc do trybu twierdzącego „U jednego z wcześniejszych doktorantów nie był i teraz tak nie może być!”. Czułem się z tego powodu z jednej strony dumny i zadowolony, a z drugiej skonfundowany i zaniepokojony, jak to będzie mieć takiego recenzenta – słynnego profesora Stefana Karola Kozłowskiego. Nie byłem pewny, jak zareaguje Pani promotor! Po wyjeździe Profesora zadzwoniłem do Pani prof. Zofii Sulgostowskiej, która powiedziała, że następnego dnia porozmawia z Panem Profesorem. Po niedługim czasie dostałem informację, że doszli do porozumienia i recenzentami będą prof. Stefan Karol Kozłowski i prof. Michał Kobusiewicz.

Po oddaniu pracy niezbyt długo czekałem na recenzję prof. Kozłowskiego. W trakcie jej pisania Profesor dzwonił do mnie, dopytując o pewne szczegóły, sugerując zobaczenie i dołączenie do pracy materiałów z Tęlązni Leśnej i Wistki Szlacheckiej, które zlokalizowane były poza obszarem badań w Kotlinie Płockiej. Recenzję otrzymałem 19 marca 2015 roku. Nie mając porównania, ciesząc się, że jest ona pozytywna i zakończona standardowym zapisem o dopuszczeniu mgr. Dominika Kacpra Płazy do

dalszego etapu przewodu doktorskiego, wydawała się dość ekscentryczna. Recenzja rozpoczyna się krótkim wstępem opisującym pracę oraz drobne braki związane ze wspomnianymi powyżej stanowiskami w Wistce i Tęlązni. Później w punktach prof. Kozłowski syntetycznie zrecenzował rozprawę. W pierwszym zaliczył pracę *Mezolit na Kujawach* do prac regionalnych, wymieniając mnie między tuzami mezolitu: Hanną Więckowską, Zbigniewem Bagniewskim, Krzysztofem Cyrklem czy Bolesławem Ginterem i wieloma innymi. W drugim nazywa pracę elementem „giga układanki mezolitycznej”! W punkcie trzecim stwierdził, że praca powiela także schematy zagraniczne, wymieniając Clarka, Gramscha czy Rimantiene! W czwartym stwierdził, że źródła były ułomne i dlatego w piątym punkcie nawiązuje do najważniejszego stanowiska w Redczu Krukowym, które było podstawą doktoratu. Punkt 7 i 8 to wskazanie paru błędów, które powinny być poprawione w publikacji. Profesor zasugerował zmianę datowania materiałów ze Smółska oraz Kolankowa i wskazał materiały spoza Kujaw z Tęlązni i Wistki, których świadomie nie wykorzystałem. Słuszna uwaga dotyczyła nieuwzględnienia tematu wkładek typu Dęby. W tym punkcie prof. Kozłowski poprosił o wypowiedź o kontaktach łowców i rolników, co zrobiłem w czasie autoreferatu i dalszych etapów publicznej obrony. Punkt 9 to pozytywne strony doktoratu według prof. Kozłowskiego. Związane są z analizą technologiczną, planigraficzną, funkcjonalno-zonalną, oraz m.in. pomiarami wybranych grup technologicznych. W ostatnim punkcie 10 Profesor napisał: „Zauważone uchybienia nie są jednak zbyt wielkie, a sam wysiłek autora i wzorowe opracowanie materiału są cenne”.

Publiczna obrona odbyła się 15 czerwca 2015 roku w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie. W komisji oczywiście brał udział prof. Kozłowski, zadając pytanie o kontakty mezolitycznych łowców z najstarszymi rolnikami, czyli to, co zasugerował w recenzji. Wiem, że zabierał głos w dyskusji, komentując pracę. Obrona zakończyła się pozytywnie i wszyscy na czele z promotorką prof. Zofią Sulgostowską oraz prof. Stefanem Kozłowskim i prof. Michałem Kobusiewiczem udali się na poczęstunek do nieodległej restauracji włoskiej. Od tamtej pory kilkanaście razy widziałem się z Panem Profesorem Stefanem Kozłowskim i zawsze te spotkania „z wyjątkowym recenzentem” były życzliwe i przyjemne. Często Profesor przypominał, bym uwzględnił jego uwagi w przygotowywanej do druku dysertacji doktorskiej. Obiecuję, że wypełnię jego prośbę!

Bibliography:

- Borkowski W., Libera J., Sałacińska B. and Sałaciński S. (eds) 2008 *Krzemień czekoladowy w pradziejach*, Materiały z konferencji w Orońsku 8–10 X 2003, Warszawa-Lublin.
- Kozłowski S.K. 1967 Z problematyki polskiego mezolitu, cz. 4. O mezolicie Polski północno-wschodniej i terenów sąsiednich, *Archeologia Polski* 12/2, 219–256.
- Kozłowski S.K. 1969 Z problematyki polskiego mezolitu. Wybrane zagadnienia z pradziejów dorzecza górnej i środkowej Wisły we wczesnym holocenie, *Wiadomości Archeologiczne* XXXIV/1, 70–149.
- Kozłowski S.K. 1972 Tradycje mezolityczne w kulturach młodszej epoki kamienia w Polsce, (in:) J.K. Kozłowski (ed.), *Z badań nad krzemieniarstwem neolitycznym i eneolitycznym: referaty i komunikaty przedstawione na sympozjum w Nowej Hucie dn. 10, 11 maja 1971*, Kraków, 64–73.
- Kozłowski S.K. 1972 *Pradzieje ziem polskich od IX do V tysiąclecia p.n.e.*, Warszawa.
- Kozłowski S.K. 1980 *Atlas of the Mesolithic in Europe (First Generations Maps)*, Warszawa.
- Kozłowski S.K. 1989 *Mesolithic in Poland. A New Approach*, Warszawa.
- Kozłowski S.K., Nowak M. 2019, *I przyszli ludzie zza Gór Wysokich. Ziemie polskie od VI do IV tysiąclecia BC*, Rzeszów, Warszawa.
- Papiernik P., Płaza D.K. 2018 *Od epoki kamienia do współczesności. Badania archeologiczne w Redczu Krukowym na Kujawach*, Łódź.
- Płaza D.K. 2015 *Mezolit na Kujawach*, Maszynopis pracy doktorskiej przechowywany w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi.
- Schild R. 1975 *Późny paleolit*, (in:) W. Chmielewski, W. Hensel (eds), *Prahistoria ziem polskich*, vol. 1, *Paleolit i mezolit*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 159–338.